bibliográfiát 1943-ban Lelekács Miklós és Harajda János állította össze a KTT kiadásában; ez 18, Kárpátaljával és görögkatolikus kérdésekkel foglalkozó Hodinka-publikációt sorolt fel (72. p.).

A harmadik fejezet az 1946 utáni recepciót tekinti át Holub József nekrológjától és az *Analecta Ordinis S. Basilii Magni* 1950-es évekbeli forrásközléseitől kezdve Udvari István nyíregyházi kiadói és szervezői munkásságán, a Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület megalakulásán és a Hodinka Antal-díj alapításán át az ungvári történészek 1990-es évektől kezdődő kutatásaiig (74–80. p.), azzal a megállapítással zárva, hogy „Hodinka Antal halála után sokkal nagyobb lett az érdeklődés a munkássága iránt, mint életében" (80. p.). A szerző olyan kevéssé ismert adatokra is felhívja a figyelmet, mint hogy Athanasius Velykyj az 1950-es években az *Analecta Ordinis S. Basilii Magni* hasábjain 35, Hodinka gyűjtéséből származó, Koriatovics Tódorra vonatkozó dokumentumot tett közzé (74. p.), vagy hogy a 2002. november 30-án megalakult HORUE 2004 óta minden évben július 15-én adja át a Hodinka Antal-díjat (78–79. p.).

A *Post scriptum*ban a szerző beszámol a tudós budapesti sírjának felújításáról és a Kamasz Krisztián által készített mellszobros síremlék 2010–2011-es felavatásáról, majd személyes hangvételű reflexióval zárja a kötetet a kárpáti ruszin kutatások mai helyzetéről (81–82. p.). Ezt követi a Hodinka család archívumából származó felvételekkel gazdagon illusztrált *Hodinka Antal életének és munkásságának fényképes krónikája* (83–120. p.), a kötetet pedig a mellékletek zárják, amelyekben a magyarországi ruszinok 19–20. századi létszáma és a Munkácsi Egyházmegye területének etnikai és felekezeti összetételére vonatkozó statisztikai táblázatok, a kárpáti ruszin „etnarchák" rövid életrajzai, valamint a Hodinka család levéltári forrásokkal dokumentált genealógiai táblázatai kaptak helyet (121–154. p.). A mellékletekből megtudhatjuk például, hogy 1847-ben a munkácsi püspök joghatósága alá tartozó nyolc vármegyében 335 889 ruszin élt, ami a teljes népesség 25,82%-át tette ki, a négy kárpátaljai vármegyében pedig a ruszinok aránya 1850 és 1910 között 45,1%-ról 54,1%-ra nőtt (122–124. p.).

Volodymyr Fenych monográfiája értékes hozzájárulás a Hodinka-kutatáshoz: a magyar, ukrán, ruszin és szlovák nyelvű szakirodalom szintézisét levéltári forrásokon alapuló új adatokkal (különösen a családtörténet és a pályakezdés, valamint a Kárpátaljai Tudományos Társaság időszaka tekintetében) egészíti ki, s a kárpáti ruszin nézőpont következetes érvényesítésével a magyar olvasó számára is új szempontokat kínál Hodinka életművének értelmezéséhez.

Az évforduló alkalmából megjelent kötet méltó tisztelgés Hodinka Antal emléke előtt, amely a kárpáti ruszinok és a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye történetével, a magyar–szláv kapcsolatok és a magyar szlavisztika történetével foglalkozó szakemberek, a témakör iránt érdeklődő egyetemi hallgatók, valamint a kárpátaljai és magyarországi ruszin közösségek iránt érdeklődő laikus olvasók figyelmére is joggal tarthat számot.

Gazdag Vilmos – Bárány Erzsébet

Szabó Gergely: Nyelvi piknik. Esszék nyelvről és társadalomról. Budapest, Szépirodalmi Figyelő Alapítvány, 2025, 236 p.

A közösségimédia-használat során szerzett egyik vegyes érzelmeket keltő benyomásunk, hogy az online térben mindenkinek van véleménye, és azt senki sem szégyelli leírni (legyen az bármilyen is). A *Nyelvi piknik* szellemisége erre az emberi gyarlóságunkra épít, de azt teljesen más nézőpontból közelíti meg: bizalmat szavaz és szakértelemmel ruház fel. A címadó *nyelvi piknik* azt a szemléletmódot tükrözi, amely a teljes kötetet áthatja: hogy tudniillik a saját életéből kiindulva mindenki bír releváns tapasztalatokkal, amelyek megosztásra és megvitatásra érdemesek (a *nyelvi piknik* ezen kívül

egy beszélgetéssorozat címe és egy módszer elnevezése is).

Szabó Gergely nyelvész, a Károli Gáspár Református Egyetem szociolingvisztikával – a nyelv és a társadalom vizsgálatával – foglalkozó oktatójának kötete, ahogy azt az alcím is jelzi, esszéket tartalmaz, amelyek egyszerre tudományos igényűek, ismeretterjesztő jellegűek és közben didaktikusan felépítettek. A kötet egyszerre (tudományos) ismeretbővítő, személyes tapasztalatai megosztásának és a példák gazdagságának, sokszínűségének köszönhetően olvasmányos, izgalmas és számos esetben humoros szövegek gyűjteménye, amelyek a szerzőnek az elmúlt pár évben kifejtett munkája nyomán születtek.

Az esszéket egybefoglaló téma a nyelvi változatosság. A kötet első hat fejezetét (*Nyelvi változatosság, Nyelvi tabuk, Nyelv és közösségi média, Nyelv és technológia, Nyelv és fegyelmezés, Nyelv és nemzet*) a szerző által vezetett *gluténmentes nyelvészet* című blogon 2020 és 2022 között közétett tudománynépszerűsítő írásai alkotják, a hetedik fejezet *(Nyelv és diszpóra*) szövegei pedig a 2023-ban megjelent doktori disszertációja szövegeinek módosított változatai. A nyolcadik fejezet (*A nyelvi piknik módszere*) részben eltér ugyan a többitől, mégis szervesen összetartozik vele: a szerző és munkatársai által indított *Nyelvi piknik* című beszélgetéssorozatot és annak azonos elnevezésű módszerét ismerteti. Az egyes fejezetek hat–tizenegy írást tartalmaznak, amelyek minden esetben egy bevezetővel indulnak, és egy összegzéssel, valamint három, továbbgondolásra, önreflexióra szánt kérdéssel fejeződnek be.

Az egyes írások művelődéstörténeti utazásra is visznek: egy-egy téma, problémakör vagy kifejezés tárgyalásakor különböző forrásokból merítenek példát – így találunk utalásokat irodalmi és zenei művekre, filmalkotásokra, de nyelvtörténeti forrásokra, szótárakra vagy szövegadatbázisokra és törvényekre is. A nyelvi változatosságot bemutató fejezetben például a *nyelvi ideológia* fogalmát Gileád és Efraim bibliai történetén, az *index* és az *indexál* kifejezéseket filmes és szépirodalmi példákon (*Hippolyt, a lakáj*; *Trónok harca*, Sally Rooney: *Normális emberek*), a *nyelvi repertoár* jelentését szépirodalmi példán (Halász Rita: *Mély levegő*) a *transzlingválás*ét pedig zenein (Jónás Emil: *Spártai Kemál Veretőgép 2020*) keresztül illusztrálja. A *Nyelvi tabuk* fejezetben öt ma is használatos durva vagy obszcén kifejezés (*kurva*, *geci*, *baszik, picsa*, *fasz*) eredettörténetét fűzték össze Kocsis Zsuzsanna nyelvtörténésszel, mondanivalójukat pedig nemcsak történeti forrásokkal (pl. szójegyzékek, levelek, boszorkányperek szövegei), hanem kortárs politikai és popkulturális utalásokkal (pl. 01G, *Ponyvaregény*, Bëlga: *Egy, két, há;* cserihanna: *Akinek én sok vagyok*) is színesítették. A *Nyelv és fegyelmezés* fejezet *Mit mértünk a népszámlálásokon?* (Krizsai Fruzsinával közösen írt) alfejezetének szlovákiai magyar vonatkozása is van: bemutatja a 2021-es népszámláláshoz kapcsolódó médiakampány egyes elemeit (nepszamlalas.sk), és az ebben megjelenő *inszekuritizációs* retorikát. A könyv végében egy, a megismert nyelvészeti szakkifejezéseket összefoglaló és magyarázó glosszárium, valamint a felhasznált források és a felhasznált szakirodalmak jegyzéke található.

A kötetben szereplő írások szakirodalmi háttere kissé ellentmondásos. Egyfelől gazdagon utal a friss hazai és nemzetközi kutatásokra, ismeri – és ahol releváns, ismerteti is – a nyelvi változatosság kutatásának néhány újabb irányát (pl. kritikai és civil szociolingvisztika, illetve a szociolingvisztika részvételi szemlélete). Másfelől viszont említést sem tesz a hazai szociolingvisztika néhány alapvető eredményéről, holott azok elméleti kerettől függetlenül fontos és nem elhallgatható előzményei a kötetben vizsgált több témának is.

Az ismeretterjesztő szándék teljes mértékben megvalósul, hiszen a szerző egyrészt minden alkalommal kontextusba helyezi az újabb bevezetett témát, másrészt közérthető módon ismerteti annak kulcsszavait, kapcsolódó tudományos kifejezéseit. A közérthetősé-

get egyrészt példák, másrészt a szerző személyes életéből vett történetek, tapasztalatok segítik. A komplex nyelvészeti fogalmakat ezáltal azok is megértik, akik nem rendelkeznek nyelvészeti előtanulmányokkal, ugyanakkor nem olyan fokú leegyszerűsítésről van szó, amely szakmai szempontból vitatható lenne (sőt!).

A szerző, ahhoz hűen, hogy maga is a nyelvi változatosságról ír, saját stílusában, nyelvhasználatában is próbál koherens lenni a témával – tudatosan használ egy-egy kifejezést többek között az alfejezetek címében (pl. *A príma és a snájdig repertoár*, *Boldog névnapot, Geci!*), bevezetőjében vagy összegzésében (pl. „Valami olyan tanulságot lehetne az alfejezet végén megfogalmazni, hogy ha *dzsanáz* a *stíl*, akkor *davaj* nyelvileg veretni!"). A párbeszéd kezdeményezését illusztrálandó az esszék számos esetben tartalmaznak másoktól (az egyes témák szakértőitől, például személyi edző vagy fantasyíró) származó betoldásokat, hozzászólásokat.

A kötet fő törekvése a szerző szerint újszerűen nyúlni a (nyelv)tudományos ismeretterjesztéshez, ezen túlmenően azonban mást is elér: egy-egy esszét elolvasva egyrészt úgy érezzük, hogy a nyelv társadalmi kérdéseiben tényleg mindenki – beleértve magunkat is – lehet szakértő, másrészt kedvünk támad másokkal is megosztani és megvitatni a tapasztalatainkat, gondolatainkat az adott témában.

A *Nyelvi piknik* egyaránt élvezetes olvasmány lehet (nyelvész) kutatóknak, (nyelvész) oktatóknak, (nyelvész) egyetemi hallgatóknak és (a nyelv és társadalom összefüggései iránt) érdeklődő laikusoknak.

Szendi Tünde

Kapusta Krisztina: Csend van... az ipolysági ortodox zsidó temetőben. Ipolyság: Sik Polgári Társulás 2025, 225 p. + III.

Az 1989-es rendszerváltás után megnőtt az érdeklődés az elhanyagolt zsidó temetők iránt, megkezdődött ezek kutatása, dokumentálása, számos temetőt hoztak rendbe, megtisztítva őket a benőtt bokroktól és gaztól. Kevésbé köztudott, hogy 1989 előtt a temetőkkel, temetkezési szokásokkal foglalkozó kutatók és műkedvelők sem fordítottak figyelmet a zsidó temetőkre. Ezek nagyon gyakran elhanyagolt állapotban, használaton kívül voltak, mivel a holokausztot túlélő vidékiek városba költöztek (már akik nem vándoroltak ki Izraelbe, vagy pedig valamelyik nyugati országba, valamint Amerikába). Szlovákiai viszonylatban az 1968-as szovjet megszállás évében is sokan elhagyták az országot. A temetők állapota egyre romlott, s egyebek közt az ott lévő síremlékek közül soknak nyoma veszett. Rozsnyón „egyszerűen" felszámolták a zsidó temetőt, az elhunytakat nem exhumálták, a halottak fölött ma is jönnek-mennek az emberek, akik nem is tudnak róla, hogy ott valaha is temető volt. Az 1970-es évek elején felszámolt temető síremlékeit eltávolították, majd szétlopkodták, vagy lecsiszolva a feliratot újrahasznosították.

A rendszerváltás után jelentősen megváltozott a helyzet. A vasfüggöny leomlását követően már szabadon lehetett utazni, így sok túlélő vagy/és azok leszármazottai hazalátogattak egykori lakhelyükre, s a temető volt az elsődleges hely, amelyet felkerestek. Voltak közöttük, akik megtisztíttatták a sírkertet és egy megbízható személyt megkértek (bizonyos ellenszolgáltatás fejében), gondoskodjanak a temetőről, hogy azt ne nője be ismét a gaz. Voltak azonban olyan személyek vagy szervezetek, akik önkéntesen, társadalmi munkában hoztak rendbe egy-egy temetőt.

A zsidó temetők dokumentálását és a síremlékek feliratának megörökítését illetően kevésbé ismert az az úttörő munka, amely 1942-ben valósult meg Robert Neumann vezetésével Pozsonyban. Azon túl, hogy lejegyezték a régi ortodox temető valamennyi sírfeliratát, Neumann német nyelvre is lefordította ezeket. Ez az anyag jelenleg Pozsonyban, a Zsidó Kultúra Múzeumában található, s már több szlovák kutató is foglalkozott ezeknek a sírfeliratoknak